Қабул Оралбай Құрманбайұлының 6D020100 – «Философия» мамандығы бойынша философия докторы(PhD) дәрежесін алуға ұсынылған «Сабақтастық – философиялық ұғым (құндылықтар трансформациясы)» атты диссертациялық жұмысына

АҢДАТПА

Тақырыпты зерттеудің өзектілігі. Ұсынылып отырған зерттеу жұмысында тұлғаның және сол арқылы қоғамның дамуына ықпал ететін мәдени-философиялық тетік; Адам-Қоғам-Дүниенің жаңаруының немесе тоқырауының айқындаушысы; көне мен бүгінді байланыстырушы көпір – «сабақтастық» ұғымы зерделенген. Жұмыстың өзектілігі бүгінгі жаңа басымдықтардың және дүниедегі, қоғамдардағы сабақтастықтардың мәртебесін, рөлін анықтау қажеттілігінен туындауда: заманауи Қазақстанның озық мәдениетті мемлекетке айналуы құндылықтар трансформациясының және сабақтастық құбылысының теориялық негіздерін ұғынуды, барынша толық рефлексиялауды және тәжірибелік тұрғыдан сараптауды қажет етеді.

Зерттеліп отырған тақырыптың өзектілігін былайша негіздейміз: «Сабақтастықтың» мәнін, формаларын, ерекшеліктерін және ұрпақаралық сабақтастықтың сырларын зерттеуге деген ұмтылыс бірінші кезекте дүниетанымдық себептермен негізделген. Өтпелі, дағдарысты кезеңдерде өткеніміз бен болашағымыздың сабақтастығы мәселесі өткір қойылады - мәдениетіміздің ішкі тетіктерін айқындап рухани әлеуетімізді тәжірбиелік әрекетке бастау беретін күшке айналдыру үлкен мәнге ие болады. Сол импульстің нәтижесінде анықталған-айшықталған ақиқат құндылықтардың болмысы жаңа ұрпақтың рухани қажеттіліктерін алдағы сан ғасырлар бойы өтей бермек. Мәдени әлеуметтік бағдарлардың өзгеруі жағдайында алдыңғы қатарлы озық тәжірибелермен қатар өз өткенімізді ескеру, игеру үлкен маңыздылыққа ие.

Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы осы мәселеге – ұлттық құндылықтарды ардақтауға, туған жерді көркейтуге, жаңашыл ойлап, қоғам үшін игі іс жасауға арналған. Тарихымыздағы ұлы тұлғалардың өмірі мен қызметінің ең жақсы үлгілері қазіргі және болашақ ұрпақтар үшін тәрбиелік ықпал құралы бола алады және болуға тиіс. Қазақ халқының ұрпақаралық мәдени сабақтастығының ерекшеліктерін теориялық талдаудың қажеттілігі – ұлт тарихында қолданыста болған, қоғамның рухани-адамгершілік сипатын анықтаған және оның мәдениетін сипаттайтын дүниетанымдық ережелерді анықтаудан тұрады. Сондықтан түрлі әлеуметтік-тарихи жағдайлардағы ұрпақтар сабақтастығының сипаттамаларын түсіну және тәжірбиеде қолдану өте маңызды, өйткені олар қазіргі қоғамның өмірін жүйелеуге көмектеседі.

Өзіне дейінгі ұлт тәжірибесін бойына сіңіріп ілгері дамытпаған, өз тарихын екшеп саралау арқылы өз болашағына бағдар жасамаған қоғам кертартпа қоғамға айналатындығы белгілі. Демек, барынша ілгерілеп

Мәңгілік Елге айналу үшін төл мәдениетімізді, ұлттың танымдық-тәрбиелік маңызға ие әдет-ғұрып, салт-дәстүрлерімізді қастерлеу қажет. Әлеуметтік және мәдени құбылыстарға мән беріп, әрбір байланыстың қайнарын айқындап, әлеуметтік, мәдени сабақтастықтың өзегін құрайтын жаңа шығармашылық әлеуеттерді іздестіру арқылы дағдарыстан жол табу - қоғамдық және ғылыми-танымдық міндет. Бұл тұста философиялық жаңашылдық пен сабақтастықты мінсіз, қатар қолдану талабы қойылуда. Себебі адами өмір-тіршіліктің өзегін құрайтын «сабақтастық» - әлеуметтік өмірдің мәдени нысандарының бекітілуіне, ұйымдастырылуына және жаңартылуына ықпал етеді.

2. Әлемдік жаһандану үдерісі заманында мәдени, саяси, экономикалық, әлеуметтік интеграциялық құбылмалы өзгерістер аясында тұлғаның, ұлттың, жалпы адамзаттың өзіндік дүниетанымдық көзқарастары мен жалпы өмірлік бағдарларын айқындау міндеті өткір қойылуда. Өйткені бүгінгі күні адамзаттың, өркениеттің, адамның жеке әлеуетіне қатысты рухани қорлары сарқылуға жақындап, сапалық түрленулер орын алуда: ғылыми-техникалық прогресс пен болып көрмеген материалдық молшылыққа қол жеткізгеніне қарамастан адамзат саяси-әлеуметтік, экономикалық қана емес, дүниетанымдық дағдарысқа ұшырауда. Бұл жағдай қоғамның моральдық саулығының іргетасы болып келген парадигмалардан бас тартудан, оларды өзге экзистенциалдармен алмастырудан немесе эклектикалық түрде біріктіруінен көрініс беруде. Ұлғайып келе жатқан этно-мәдени нәсілдік көптүрлі мәдениет тенденцияларын өзіміздің ұлттық консолидациялық мүддемізбен үйлестіретін, төл мәдениетімізді сақтап және өркендетіп, қайнарларына серпін мен тұрақтылық беретін концепция және әлеуметтік-мәдени, рухани-адамгершіліктік тұрақтылыққа қол жеткізудің сенімді жолдары ізделуде. Ол үшін құндылықтар трансформациясын және сабақтастық құбылысының теориялық негіздерін зерделеу аса қажет.

3. Жаһандану дәуірінде ұлт және ұлтжандылық мәселесінің маңызы әлемдік кеңістік аясында арта түсуде. Ұлттық, азаматтық сана, қоғамдық санадағы ұлттық рухтың қуаты, идентификация мәселесі, жаһандану заманындағы мәдени, саяси, экономикалық, әлеуметтік интеграциялық құбылмалы өзгерістер аясындағы тұлғаның, ұлттың, жалпы адамзаттың бағдарларын айқындау міндеті өткір тұр. Жаһандану үдерісінің ұлттық мәдениетімізге ықпалын жаңаша рефлексиялау – заман талабынан туған сұраныс. Ұсынылып отырған зерттеу - жаңа замандағы жаңа мәдени идентификациялық тенденциялардың талабына берілген жауаптың авторлық нұсқасы.

4. Құндылықтар трансформациясындағы сабақтастық мәселесіне арналған ғылыми, теориялық зерттеулер саны жеткілікті болғанмен, Қазақстандағы құндылықтар трансформациясындағы сабақтастық құбылысын талдау, қоғамды жаңа мәдени жағдайға келтіретін әлеуметтік тетіктерді айшықтау, жаһандық мәдениетке қол жеткізудің теориясы мен тәжірбиесі арасындағы қайшылықтарды жеңудің жолдарын анықтау қажет. Тақырыпты зерттеудің өзектілігі осы олқылықты толықтыру мақсатынан

туындады.

Мәселенің зерттелу деңгейі. Сабақтастық – тарихи-мәдени тәжірибе үдерісіндегі жаңа мен көненің арасындағы объективті қажетті байланыс, мәдениеттің үдемелі дамуының алғышарты - бір күйден екінші күйге ауысу барысындағы өзгерістермен қатар бастапқы тұтастықтың жүйелі сақталуы.

Сабақтастық идеясы екі мың жылдан астам уақыттан бері өмір сүріп келе жатқанына және Платон мен Аристотельдің жазбаларында кездесетініне қарамастан, «сабақтастық» ұғымын алғаш рет Рих Есипов өзінің 1945 жылы жарық көрген еңбегінде қолданған. Дәл осы уақыттан бастап сабақтастық мәселесінің ғылыми деңгейде зерттелуі қарқын алды. Зерттеушілердің барлығында дерлік сабақтастық - кез келген дамудың негізі ретінде қарастырылады: тұтас жүйе өзгергенде, бір күйден екінші күйге ауысқанда, тұтастықтың прогрессивті элементтері сақталады және дамиды. Сондықтан сабақтастық өткен мен қазіргі уақыттың байланысын қамтамасыз етіп қана қоймай, болашақты да анықтайды.

Неміс классикалық философиясында құндылықтар әлемі «бостандық» ұғымы тұрғысынан сипатталды. Еркіндік – адамның ең құдіретті құндылығы деген ұғым қалыптасты. Құндылықтар, неміс классигінің пікірінше, адамның алға қойған мақсаттарына жету жолындағы факторлардың мәнділігінен туындайды. Мысалы, И. Канттың «Тұжырымдау қабілетіне сын» атты еңбегінде еркіндік - абсолютті құндылық ретінде қарастырылады. Ғалым, негізінен, зерденің міндетін адамгершілік заңымен байланыстырады - адамның адамгершілік танымы қалыптасқан сайын мәдениеті жетіле түседі, оның шынайы табиғаты айқындала бастайды деген қорытындыға келеді.

Сабақтастық мәселесі Г.Ф. Гегельдің еңбектерінде әлеуметтік-мәдени өзгерушілік тұрғысынан зерттелген. Гегель өткен шақтың рухани мұрасынан тек оңтайлы тұстарды ғана алып пайдалану туралы ойын дамыта отырып тарихи үдерістің заңдылықтарын талдау негізінде сабақтастықтың біртұтас тұжырымдамасын әзірледі. Ол «Адамдар осыған дейінгі ұрпақтардың шығармашылық жетістіктерін меңгеру барысында мәдени құндылықтар түрінде қабылданған зат нысанына айналған, жинақталған шығармашылық ой мен еңбектің жиынтығының қуатына бөленеді» – деп түйді.

Сонымен қатар сабақтастық белгілі бір бағдарды, құндылықтарды анықтауда үлкен өзектілікке ие. Сабақтастық өздігінен іске аспайды, ол үшін мәдениеттер мен құндылықтар арасында өзіндік байланыс болуы тиіс. Бұл байланыс сұхбат немесе қарым-қатынас арқылы жүзеге асады. Тарихтағы адами қатынастар туралы А. Тойнби маңызды пайымдаулар тұжырымдайды.

Сабақтастықтың сабақтастырар тетігі бар. Ол – адам. Өз танымына сан ғасырлық білім-мағлұматты, ал ішкі рухани дүниесіне – адамгершіліктің асыл қағидаларын қабылдау-қабылдамауы. Адамзат тарихындағы дәстүр тұрақты, қалыптасқан дүние болса, сабақтастық осы дәстүрлерді ұрпақтан ұрпаққа жеткізер құрал немесе трансформацияланудың тәсілі, технологиясы, тетігі және бір кезеңнен екінші бір кезеңге өтудің сәті. Ендеше, адамзат тарихындағы сабақтастықтың рөлі зор әрі жауапты.

Сабақтастықтың түпкі мәні адамзаттың санғасырлық тәжірибесінің жауһарларын сақтауғана емес. Озық тәжірибені әрбір тұлғаның рухани мешігіне айналдырып, ешбір жағдайда адами бейнеден айрылмайтын саналы азаматқа айналуына қызмет етуде. Сонда, жер бетінде «адам» деп аталатын тіршілік иесі бар болған жағдайда сабақтастық қызметі ешқашан үзілмейді.

Ежелгі Грек философиясының иірімдерін зерттеген ойшыл А.Ф. Лосев Платонның құндылықтарды объективті мінсіздік ретінде қарастыруын софистердің түсініктерімен салыстырады. Платон үшін ең жоғарғы құндылық абсолютті түрде өмір сүреді, ал софистер өздерінің әйгілі «Адам - барлық нәрсенің өлшемі» тезисі арқылы барлық нәрселердің адами бағалаудан өтетінін көрсетіп, олардың салыстырмалы қасиетіне назар аударған. А.Ф. Лосев софистердің көзқарастарында субъективизмнің бағынышты рөл атқарғанын айта келіп, олар барша мойындаған объективті құндылықтарды субъективті түйсіктер тіліне аударған еді, деген пікір тұжырымдады.

Адам - мәдениет пен өркениетті жасаушы, табиғаттың төл тумасы. Адам мен табиғаттың терең қатынасынан туындаған мәдени алғашарттар өркениеттің өзегін құрайды. Сол алғышарттардан бастау алып, жинақталған тәжірибе құндылыққа айналады. Құндылықтар мәселесін жан-жақты зерттеген шетелдік ғалымдары: Р.А. Уорзам , М.С. Каган , Э. Фромм , т.б. болды.

Құндылықтардың қалыптасу, өзгеру, жойылу мәселесі әрдайым ойшылдар назарында болып келген. Мәселен, Әл-Фарабидің «Философиялық трактаттарында» «Адам көп нәрсеге мұқтаж болғандықтан, өзіне керегін қоғамдасқан ортадан ғана таба алады. Жеке жан иесі адамдар бірлестігінің арқасында ғана жетіліп, өз қабілетін шыңдай түседі. Осыдан келіп олардың әлеуметтік мәні қалыптасады» деп жазады.

Қазақстандық философтар еңбектерінде құндылықтар мәселесі, мәні мен табиғаты ақиқатпен, еркіндікпен, руханилықпен байланыстырыла қарастырылады. Сабақтастық проблемасын зерттеген отандық ғалым З.А.Мұқашев «Философиядағы сабақтастық», «Сабақтастық – дамудың бір сәті тәрізді» деген еңбектерінде социализмге дейінгі сабақтастықтың тарихын зерттей келе: «ертедегі данышпандар ой байланысы туралы сұрақты алға қойған емес. Тек ежелгі Грецияда, сонымен қатар Ежелгі Үнді және Ежелгі Қытайда философиялық ойлау ерекше адамдардың дара қасиеті, яғни данышпандық деп есептелінді» дей келе, тарихи кезеңдерде алдыңғы ұрпақтың белсенділігі арқылы жасалған материалдар, қорлар, өндіріс күштері келесі ұрпаққа ауысу сәтінде сабақтастықтың қызметіне жүгінеді, деген ойды түйіндейді.

Ғалым А.Сейдімбек «Қазақ әлемі» атты кітабында сабақтастықты зерттеп, «кез келген халықтың көне заманнан бері қалыптасқан өмір салты, материалдық және рухани мұралар жасау машығы, дәстүр тағылымдары, кісілік қалыптары – сол халықтың бастан өткерген ғұмыр жолының айрығы» деген ой айтады. Ғалым Мұрат Әуезовтің пікіріне сүйенсек «сабақтастық, негізінен, уақыттағы тұтас өмір. Сондықтан да қоғам саналы түрде өткенмен

байланысты белгілі бір тұтастықты игеруге ұмтылады және болашаққа талпыныста, ол сабақтастық заңдарының мәнін түсінуге тап келеді»

Құндылықтар жүйесі белгілі әлеуметтік-этникалық қауымдастықта қалыптасып дамитын болғандықтан ол мәдени, ділдік, идеялық, мұраттық бағдарлардың маңыздылығы тұрғысынан да зерттелді. Қоғамдағы моральдық, құқықтық сананың дамуы, адамгершілік принциптердің орныгуы құндылықтар жүйесіне түбегейлі әсерін тигізетіндігі жөнінде көптеген еңбектер жарық көрді. Мәселен, К.Ж. Нугманова «Общечеловеческие ценности и их объективация в национально-этнической культуре» (Алматы, 1997) деген тақырыпта жазылған диссертациясы ұлттық-этникалық құндылықтар мен жалпы адамзаттық құндылықтар арақатынасын зерттеуге арналған. Автор өз еңбегінде жалпыадамзаттық құндылықтардың басымдық танытуы қажеттілігін негіздейді. Адамзаттық құндылықтар мәселесіне арналған Е.Н. Аубакировтың «Проблема ценностей в контексте трансформационных процессов общества переходного периода» деген еңбегін атауға болады.

Рухани құндылықтарға жақын мәселелер К.М. Мухамеджановтың «Духовные интересы как источник и фактор самореализации личноститақырыбындағы диссертациялық еңбегінде қарастырылады. Автор рухани құндылықтардың тәрбиелік қызметін жан-жақты талдаудан өткізеді.

Г.Б. Нұрадиннің «Өркениет: дәстүр және сабақтастық» атты еңбегінде адамзаттың өмір сүру болмысына айналған өркениеттегі дәстүр мен өркениет тарихының сатылары арасындағы үздіксіз сабақтастық рөлі мәдениет философиясының негізгі мәселелерінің бірі ретінде қарастырылған.

Ұлттық мәдениетімізді, ұлттық құндылықтарымызды жаңғыртудың философиялық-дүниетанымдық, мәдени-тарихи, этномәдени-мифологиялық, бірегейлік-құндылықтық, мәдени мүдделік-мәдени әмбебаптылық, ұлтшылдық-рухтанушылық, жаһанданулық-жаңашылдық және басқа қырлары тұрғысынан жасалған зерттеулердің қатарында отандық ғалымдарымыздың еңбектерінен: А.Х. Қасымжановтың «Пространство и время великих традиций» , Д.К. Кішібековтың «Национальная идея и идеология», М.С. Орынбековтың «Предфилософия протоказахов» , Ж.Ж. Молдабековтың «Қазақтану және жаңару философиясы» ,Ә.Н. Нысанбевтың «Қазақстан халқының рухани-құндылықтық әлемі» , Г.Ж. Нұрышеваның «Өмірдің мәні: философиялық-антропологиялық талдау» Б.Ғ. Нұржановтың «Модерн. Постмодерн. Культура» , К. Бұрханов пен С. Бөлекбаевтың «Казахстанский путь в дилемме: Восток или Запад?» , А. Қасабек және Ж.Алтаевтың «Қазақ философиясының тарихы», С. Мырзалының «Модернизация общества: взаимосвязь политики и морали» Т.Х. Ғабитовтың «Қазақмәдениетініңтипологиясы», С.Е.Нұрмұратовтың «Рухани құндылықтар әлемі: әлеуметтік-философиялық талдау» З.Н.Исмағамбетованың «ХХ ғасырдағы батыс мәдениеті философиясы» Ғ. Есімнің «Қазақ философиясы мен өркениетінің мәселелері» А.Р. Масалимованың «Культурная антропология» З.К. Шаукенованың «Идеологическое конструирование в Республике Казахстан: вехи эволюции и траектории

развития в контексте Стратегии «Казахстан-2050», А. Сағиқызының «Проблема гуманизма в философии Конфуция», М.З. Изотовтың «Формирование человеческого капитала в независимом Казахстане: социально-философский анализ» С.Ж. Еділбаеваның «Білім беру: модерн және постмодерн кеңістігінде» А.Г. Қарабаеваның «Проблема идентичности и толерантности в условиях модернизации казахстанского общества» А.Т.Құлсариеваның «Интеллектуалдық әлеуеттен – интеллектуалдық ұлтқа» Р.К.Кадыржановтың «Этнокультурный символизм и национальная идентичность Казахстана» М.С. Шайкемелевтің «Казахская идентичность» Б.М. Аташтың «Қазақ руханияты: тарихи-философиялық және этномәдени негіздер» Хайдар Алфидің «Жеңімпаз Ерік: толғаныстар және тойтарыстар»Ә.А. Құранбектің «Қазақ философиясындағы дәстүр мен жаңашылдық (XIX ғасыр мен XX ғасырдың басы)» еңбектерін атай аламыз.

Құндылықтар мәселесін зерттеушілердің қатарында алыс шет елдегі маман Ө. Синанның (Түркия) отбасылық ұрпақтар сабақтастығы тақырыбына жазылған «Құндылықтар жүйесіндегі трансформация үдерісінің түрлері мен мәдениетті дамыту динамикасы» атты мақаласы жарық көрді (ӘЛ-ФАРАБИ атындағы қазақ ұлттық университеті, ХАБАРШЫ) .

Зерттеу пәні – сабақтастық үдерісінің барысы және құндылықтар трансформациясының аясы (әлеуметтік, мәдени, рухани сабақтастық), мүмкіндіктері және салдары.

Диссертациялық зерттеудің нысаны – «сабақтастық» ұғымының мәні,құндылықтар трансформациясындағы сабақтастық феноменінің рөлі.

Зерттеу пәні – құндылықтар трансформациясындағы сабақтастық үдерісінің барысы, мүмкіндіктері және салдары. Құндылықтар сабақтастығының спецификасы және оның тұлға мен қоғамның дамуына, қазіргі Қазақстан халқына ықпалы.

Зерттеу жұмысының мақсаты - «сабақтастық» ұғымының философиялық мәнін, құндылықтар трансформациясындағы сабақтастық үдерісінің барысын талдауарқылы бұл құбылыстың тұлға және ұлт болмысына әсер-ықпалын және өзекті мәселелерін зерделеу.

Диссертациялық зерттеу жұмысының мақсатына жету үшін келесі **міндеттер** белгіленді:

- «сабақтастық» ұғымының мәнінфилософиялық тұрғыдан талдау;
- отандық және шетелдік зерттеушілердің еңбектеріндегі «сабақтастық»құбылысының теориясы мен практикасына берілетін талдауларды зерделеу;
- «сабақтастық» үдерісіне ықпал етуші мәдени-әлеуметтік факторларды зерттеу;
- құндылықтар табиғатын және оның Адам-Әлем болмысындағы сабақтастықтың орнын айқындау;
- Қазақстанның, қазақ халқының қазіргі заманғы құндылықтартрансформациясынын талдау.

Зерттеудің тәсілі және әдіснамалық негіздері. Диссертациялық зерттеу жұмысы барысында тарихи-мәдени сабақтастық қағидалары,

компаративистика және аналогия әдістері, тарихи-логикалық, индукция, дедукция, жүйелеу әдістері қолданылды. Антропологиялық, аксиологиялық, герменевтикалық талдаулардың қырлары қазіргі жаһандану кезеңінің проблемаларымен байланыста қарастырылды.

Зерттеудің ғылыми жаңалықтары:

- «Сабақтастық» ұғымының философиялық категория ретіндегі мәні анықталды.

- Қолданыстағы көзқарастарды талдау негізінде осы категорияның мазмұнына «сабақтастық» ұғымының мәнін анықтайтын авторлық түсіндірме ұсынылды.

- Сабақтастықтың жоғарғы түрі - мәдени-әлеуметтік сабақтастық екені нақтыланды.

- «Сабақтастық» және «дәстүр» ұғымдарына салыстырмалы талдау жасалынып, «сабақтастықтың» - «дәстүр жалғастылығындағы» функционалды рөлі тұжырымдалды.

- Мәдени-әлеуметтік сабақтастықтың өзегін құндылықтар трансформациясы құрайтыны тұжырымдалды, құндылықтар трансформациясы жан-жақты зерттелді.

- Сабақтастық процесінің векторынының- тарихи жадтың күйі анықтайтыны тұжырымдалды.

- Бүгінгі Қазақстанда іске асып жатқан құндылықтар трансформациясының мәдени дамуы мен қалыптасуының ұлт болмысына әсер-ықпалы, даму сипаты және өзекті қырлары ашып көрсетілді.

Қорғауға ұсынылған ғылыми тұжырымдар. Зерттеу жұмысының нәтижелері бойынша мынадай ғылыми тұжырымдар ұсынылды:

1. Белгілі бір жүйелеуші нормаларға деген қажеттілік – адам жаратылысының философиялық және антропологиялық заңдылығы. Сабақтастық - өз шығу тегін сақтау және әрекет аясын кеңейту сияқты адам табиғатының тереңдегі болмыстық негіздеріне сүйенетін көпқырлы мәдени-әлеуметтік құбылыс. Және, халықтың тарихи тіршілігінің мерзімін анықтайтын негізгі механизм.

2. Мәдени-әлеуметтік сабақтастық - аккумуляцияның жоғарғы түрі. Рухани-адамгершіліктік сабақтастық «дәстүр» арқылы іске асады. Дәстүр – адам болмысының ең бастапқы, ең маңызды координаттаушы жүйесі. Дәстүр арқылы адамдар арасындағы кеңістіктік-уақыттық тарихи алшақтық жойылып, позитивті рухани-адамгершіліктік қағидалар ортақтығы қамтамасыз етіліп, құндылықтарды табыстау және тұрақтандыру іске асады.

3.Урбанизацияланған әлеуметтік ортада, соңғы жылдары, дәстүрлердің жойылуы немесе символдық-рәсімдік деңгейде ғана орындалуы байқалады (мысалы, Наурыз мерекесі). Бұл саладағы оқыту, түсіндіру, насихат күшейтіле түсуге тиіс, деп ойлаймыз.

4. Заманауи Қазақстанның рухани өмірінде сапалы өзгерістер орын алуда. Нарықтық тетіктердің белсенді әрекет етуіне байланысты дәстүрлі құндылықтар саласында төңкеріс жүруде. Сондықтан, әлеуметтік топтардың

бір-бірінен алшақтауы, ұрпақаралық интеграциялық қағидалардың жоғалуы қаупінің алдын-алу шаралары іске асырылуы тиіс.

5. Ұлттың тарихи жадының күйін сабақтастық векторы анықтайды. Халықтың ортақ тарихи тағдырын бейнелейтін рухани мәдениет қана интеграция факторы және рухани-адамгершіліктік тәжірибенің қайнары бола алады. Қазақстан тарихындағы ондай өзекті қазақ тілі және қазақ мәдениеті құрайды. Ендеше, ұлттық тіліміз бен ділімізді, дәстүрлі мәдениетімізді қорғауға бағытталған арнайы шаралар– мемлекетіміздің тұтастығы мен тәуелсіздігін күшейту мүддесін көздей отырып орындалуға тиіс.

6. Жаһандану жағдайындағы тұтынушы қоғамдарға және заманауи Қазақстанға көпмәдениетті әлеуметтік кеңістіктегі қарым-қатынас пен ынтымақтастыққа бағдар беретін жаңа құндылықтық парадигма қажет. Ол парадигмада дәстүрлі мәдениетіміздің және ҚР тұрғындарының прогрессивті құндылықтары бейнеленіп, оларды насихаттауға бағытталған арнайы шаралар асқан шеберлікпен, кәсіпқойлықпен бейнеленуге тиіс деп ойлаймыз.

Жұмыстың қолданбалық маңызы. Зерттеудің нәтижелері мен қорытындылары:

- философиялық пәндер бойынша дәрістер әзірлеуде;
- тарих және мәдениет философиясы, мәдениеттану, этика, т.б. пәндерді оқытуда;
- жаһандану үдерісінің философиялық мәселелерімен шұғылданып жүрген мамандар үшін нұсқаулық құрал;
- қоғамдағы этностардың өзара келісімін тереңдетуге, әлеуметтік мәселелердің алдын-алуда;
- «Мәдениет философиясы», «Аксиология мәселелері», «Ұлттық мәдениет мәселелері» тақырыбындағы оқу курстары үшін көмекші құрал;
- мәдени-идеологиялық, дүниетанымдық сипаттағы тұжырымдамаларды игеруде пайдалы бола алады;
- келтірілген тұжырымдар, философиялық пайымдаулар, түсіндірмелер, салыстырмалы талдау нәтижелері - жастарды руханилыққа, отаншылдыққа тәрбиелеуде пайдалы бола алады.

Зерттеу нәтижелерінің жариялануы және сыннан өтуі. Диссертациялық жұмыс Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Философия және саясаттану факультетінің Философия кафедрасында талданды. Диссертациялық зерттеудің мазмұны және негізгі тұжырымдары 9 ғылыми мақалаларда көрініс тапты. Атап айтқанда, 3 мақала ҚР БҒМ БҒСКБ журналдарында, 4 мақала Отандық және шетелдік халықаралық ғылыми конференция жинақтарында және 2 мақала Scopus базасында тіркелген журналда сынақтан өтті. Оларда диссертациялық жұмыстың теориялық принциптері мен нәтижелері сипатталды.

Диссертациялық жұмыстың құрылымы және көлемі. Зерттеу жұмысы кіріспеден, үш бөлімнен, 9 бөлімшеден, қорытындыдан және пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады.